

Problemy przekładu transformacji frazeologicznych M. Uspieńskiego na język polski

T. Kananowicz

Problems of Translation of M. Uspensky's Phraseological Transformations into Polish

T. Kananowicz

Tatiana Kananowicz – doktor nauk humanistycznych, adiunkt;
Uniwersytet Gdański, Wydział Filologiczny, Gdańsk, Polska

E-mail: tatiana.kananowicz@ug.edu.pl

Статья поступила: 15.10.2021. Принята к печати: 15.11.2021.

W artykule omawiane są problemy przekładu na język polski wybranych transformacji frazeologicznych, występujących w powieści M. Uspieńskiego „Кого за смертью посылать”. Analizie translatorskiej została poddana seria przekładowa – nieprofesjonalne przekłady fragmentu powieści, nadesłane przez dziesięć tłumaczy-uczestników 12. Konkursu Translatorskiego, zorganizowanego w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich Uniwersytetu Gdańskiego w roku akademickim 2020-2021. Analizę oparto na koncepcji śladu frazeologicznego, zgodnie z którą przez ślad frazeologiczny rozumie się zarówno poddany transformacji frazeologizm, jak i wszystkie inne elementy tekstu, na które ów frazeologizm rozprzestrzenia swoje „działanie” – każdą aktualizację danego frazeologizmu w tekście utworu. Zadaniem tłumacza w tym przypadku jest nie tylko dobór odpowiednika, lecz identyfikacja wszystkich śladów frazeologicznych i wpisanie ich w ogólną siatkę aktualizowanych przez frazeologizm sensów. Kalambury frazeologiczne pełnią przede wszystkim funkcję ludyczną, ale jednocześnie wzbogacają semantyczną warstwę tekstu i częstokroć pełnią funkcję senso- i tekstotwórczą. Nieodtworzenie w przekładzie któregoś z elementów tej siatki może skutkować naruszeniem globalnej spójności tekstu i zakłóceniem jego odbioru. Ponadto problemy translatorskie w przypadku tych jednostek przekładowych związane są nie tylko z obrazowością frazeologizmów, lecz również ze specyfiką kulturową określonych konstrukcji składniowych, na których oparte są frazeologizmy. Translatorskie rozwiązania nieprofesjonalnych tłumaczy, zwłaszcza w serii przekładowej, są pod tym względem szczególnie przydatne, gdyż wskazują na miejsca braku kongruencji w systemach składni frazeologicznej i unaocniają potrzebę dalszych badań kontrastywnych w tym zakresie.

Słowa kluczowe: frazeologizmy, transformacje frazeologiczne, ślad frazeologiczny, seria przekładowa, frazeoschemat

УДК 811.162.1:81.255.4:81.373

Tatiana Kananowicz – Dr. Sci. in Philology, Associate Professor;
University of Gdańsk, Faculty of Philology, Gdańsk, Poland

ORCID: 0000-0002-1156-5934

Received: 15/10/2021. Accepted for publication: 15/11/2021.

In the article the author discusses translation problems connected to chosen phraseological transformations from the M. Uspensky's novel „Who should be sent for death” while translating them into Polish. The object of the analysis was the translation series consisted of non-professional translations sent by nineteen translators, who took part in 12. Translation Competition organized by the Institute of Russian and Eastern Studies at Gdansk University in academic year 2020-2021. The analysis is based on the conception of the *phraseological trace*, by means of which the term covers either transformed phraseological units, or all other text elements connected to it, i.e. every actualization of the phraseological unit or phraseme in the text. The task of the translator is not only to choose the appropriate equivalent, but also to identify all phraseological traces and to make the sensible network of actualized senses. The word plays first of all serve the entertaining function, but in equal measure they enrich the text's semantics and often fulfill the function of the sense and text generation. The lack of some elements of this semantic network can lead to the breakage in the semantic coherence of the text and disruptions in its perception. Moreover, translation problems with phraseological units concern not only their imagery level, but also cultural specificity of certain syntactic constructions, on which the phraseme is based. The non-professional translation series lets us identify the moments of the incongruence of the phraseological syntax and demonstrates the need of further research in this area.

Keywords: phraseological units, phraseological transformations, phraseological trace, translation series, phrasemic scheme

OECD: 6.02.OY

V

Problem badawczy. Obiektem analizy translatorycznej w niniejszym artykule będą wybrane frazeologizmy i frazemy [Chlebda, 1991] występujące w powieści Michaiła Uspieńskiego „Кого за смертью посылать” (1998), a dokładniej w tym jej fragmencie, który został zaproponowany do przetłumaczenia w kategorii *tekst literacki* w ramach

12. Konkursu Translatorycznego zorganizowanego w roku akademickim 2020-2021 w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich Uniwersytetu Gdańskiego, oraz ich ekwiwalenty tłumaczeniowe, które zostały odnotowane w swojego rodzaju serii przekładowej [Adamowicz-Pośpiech, 2013], składającej się z dziewiętnastu nadesłanych do oceny prac. Interesować nas będą przede wszystkim te jednostki, które zostały twórczo zmodyfikowane przez autora.

Z historii zagadnienia. Kwestiom przekładu frazeologizmów poświęcono ogromną ilość prac naukowych, w tym w relacji język rosyjski – język polski [zob. Chlebda, 2014; Pstyga, Kananowicz, Buchowska, 2018 i in.]. Nie ma w tym nic dziwnego: frazeologizm, cechujący się wyrazistą obrazowością, często posiadający nacechowanie kulturowe, stanowi idealny sygnał obcości [Lewicki, 2000], wymagający „specjalnego” traktowania – niebanalnych wyborów translatorskich. Konfrontatywne i przekładowe podejście do frazeologizmów zaowocowało opracowaniem typologii ekwiwalencji frazeologicznej, którą w ogólnym zarysie da się sprowadzić do trzech głównych typów: ekwiwalencja pełna, ekwiwalencja częściowa, ekwiwalencja zerowa, oraz wyodrębnieniem strategii translatorycznych stosowanych przez tłumaczy w przypadku przekładu jednostek frazeologicznych, do których zalicza się między innymi: użycie ekwiwalentu bliskiego, użycie ekwiwalentu funkcjonalnego, syntagmatyczne tłumaczenie oraz użycie niefrazeologicznego odpowiednika [Hejwowski, 2004, s. 190]. Uwagę badaczy przyciągają również niepowodzenia tłumaczy i błędy translatoryczne, związane z nierozpoznanie frazeologizmu, tłumaczeniem dosłownym, błędnym odczytaniem semantyki, wieloznacznością frazeologizmu, jego nacechowaniem stylistycznym itd. O wiele rzadziej w literaturze przedmiotu mówi się o trudnościach translacji transformacji frazeologicznych, nazywanych również transformacjami indywidualno-autorskimi [Мелерович, Мокиенко, 1997], innowacjami frazeologicznymi [Mosiołek-Kłosińska, 2002; Bąba, 1989, 2009], replikacjami twórczymi [Chlebda, 2020], u których podstaw leżą procesy podwójnej aktualizacji (udostówniania) frazeologizmu (kalambur frazeologiczny), poszerzonej metaforyzacji, świadomego łamania normy frazeologicznej i pod. W parze język polski – język rosyjski o zagadnieniach przekładu transformacji frazeologicznych piszą m.in. J. Stawnicka [1998, 2002, 2004], G. Szpila [2018], T. Kananowicz [2018] i in. W niniejszej pracy analiza przekładowa zostanie zawężona do takich właśnie przypadków.

Metodologia. Metodą, stosowaną w niniejszym artykule, jest analiza translatoryczna wybranych przypadków autorskich transformacji frazeologicznych, bazująca na koncepcji śladu frazeologicznego [Studzińska, Skibski, 2016; Skibski, 2018; Studzińska, 2018], która na potrzeby niniejszej pracy została zmodyfikowana. Śladem frazeologicznym autorzy koncepcji nazywają zmodyfikowany przez autora utworu poetyckiego frazeologizm, często tak bardzo odbiegający od postaci normatywnej

(notowanej w słownikach), że jest jedynie „sygnałem frazeologiczności” [Skibski, 2018, s. 90]. Badacze mówią o śladzie frazeologicznym w kontekście deautomatyzacji odbioru związku frazeologicznego pod wpływem kontekstu, rozumiejąc ów ślad „jako zjawisko tekstowe, które odsyła do formy stabilnej frazeologizmu” [Studzińska, 2018, s. 148], por. też: „Frazeologizmy to przejawy metaforycznej konceptualizacji rzeczywistości. Na skutek utrwalenia – a więc w charakterystycznym dla codziennego użycia odbiorze zautomatyzowanym – metaforyczność związków frazeologicznych traci na wyrazistości. Deautomatyzujący kontekst wiersza sprawia, że macierzysta metafora konceptualna frazeologizmu ponownie staje się widoczna. Ślad frazeologiczny intensyfikuje zatem tkwiący we frazeologizmie wirtualnym potencjał metaforyczny” [ibidem]. W niniejszym artykule poszerzam rozumienie śladu frazeologicznego na każdą aktualizację poddanego transformacji frazeologizmu w tekście utworu.

Chodzi przede wszystkim o to, że semantyczna transformacja frazeologizmu, której efektem jest kalambur frazeologiczny, obejmuje swoim zasięgiem co najmniej dwa elementy: pierwszym jest frazeologizm ze swoim znaczeniem przenośnym, drugim – element (fragment) tekstu bazujący na obrazowości frazeologizmu, która ulega udostępnieniu – ślad frazeologiczny. „Zasięg” tego rodzaju gry może być „lokalny” – obejmować minimalną ilość elementów i najbliższy kontekst, a może rozszerzać się na cały tekst – w tym przypadku możemy mówić o siatce śladów frazeologicznych i ich senso- i tekstotwórczym potencjale. Taką rolę pełni na przykład imię lisicy A Huli – głównej bohaterki powieści Wiktora Pielewina „Święta księga wilkołaka” [zob. Kananowicz, 2018].

Stosowana w pracy analiza translatoryczna polega zatem na eksplikacji semantyki frazeologizmów, które w oryginale zostały poddane autorskim transformacjom, poszukiwaniu śladów frazeologicznych w tekście oraz ocenie rozwiązań translatorskich pod względem pełni i trafności przekazanych w przekładzie znaczeń. Wykorzystana do analizy seria translatorska, składająca się z wyborów nieprofesjonalnych tłumaczy (w większości studentów lub absolwentów filologii rosyjskiej polskich uczelni), umożliwia dokładne zdiagnozowanie problemu translatorycznego i leżących u jego podstaw procesów, a także wskazanie optymalnych rozwiązań translatorskich.

Analiza materiału. Analizę materiału należałoby poprzedzić krótką charakterystyką twórczości Michaiła Uspieńskiego – autora, którego inny współczesny pisarz i krytyk literacki Dmitrij Bykow określił mianem „rosyjskiego cudu”, i który niestety nie jest dobrze znany polskiemu czytelnikowi, przede wszystkim ze względu na brak przekładów jego dzieł na język polski. Przyczyn takiego stanu rzeczy można dopatrywać się w bardzo silnym nacechowaniu kulturowym prozy Uspieńskiego – podwyższonym stopniu „obcości” [Lewicki, 2000], nasilonym „zapachu kulturowym” [Iwabuchi, 2002]. Zaproponowany do przekładu w ramach konkursu translatorycznego fragment pochodzi z powieści „Кого за смертью посылать”, będącej trzecią częścią trylogii o przygodach osiłka Żyhara. Badacze twórczości Uspieńskiego umiejscawiają ją w nurcie rosyjskiego humorystycznego (ironicznego) fantasy [Королькова, 2011, 2013], a mówiąc o języku powieści odnotowują wielość odwołań intertekstualnych m.in. do folkloru, mitologii (skandynawskiej, słowiańskiej, greckiej, szumeryjskiej i in.), literatury światowej i rosyjskiej, filozofii, kinematografii i in., wskazując również na częstotliwość występowania gier językowych jako jeden z wyznaczników idiosylu pisarza

[Heelov, 2002, Грязнова, 2004, Магаева, 2011]. Uspieński „gra” z językiem na różnych poziomach, również na poziomie frazeologizmów i frazemów. Poniżej zostaną przeanalizowane trzy fragmenty powieści, zbudowane na takiej grze.

1. Pierwszy fragment, w którym zawarty jest interesujący nas frazeologizm, opowiada o spotkaniu Żyhara i jego przyjaciela wodnika z bohaterem słynnej rosyjskiej bajki dla dzieci – Kołobokiem (W tłumaczeniu bajki na język polski z 1982 r. autorstwa M. Dolińskiej występuje odpowiednik Kołaczyk) por.:

– Не ешьте меня, – с ходу, не поздоровавшись даже, предложил Колобок. – Я вам песенку спою...

– Ну уж нет, – сказал богатырь и наложил на лысину хитреца свою тяжелую руку. – Песни твои мы знаем: заворожешь нас, а сам укачишься.

– Меня теперь даже есть нельзя, – вздохнул Колобок. – Я черствый. Совсем очерствел от бродячей жизни. Об меня даже сам Мироед чуть зубы не обломал...

(Wszystkie cytaty oryginalne pochodzą z książki [Успенский, 2013]).

Przytoczony fragment rozpoczyna tekst precedensowy w całości zapożyczony z bajki (*Не ешьте меня, я вам песенку спою*), a kończy frazeologizm *обломать зубы на чем* w znaczeniu ‘ponieść porażkę’, który ulega udostownieniu: połamać zęby można również wtedy, kiedy jemy coś twardego, – w tym przypadku szczerstwiełego Kołoboka, który, jak pamiętamy, jest „ożywionym bohenkiem chleba” (<https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%82obok>), bułeczką. W języku polskim istnieje całkowity ekwiwalent – frazeologizm *połamać (złamać) zęby na czymś* z wariantem *wyszczерbić zęby na czymś*, które – z różnymi modyfikacjami – zostały użyte we wszystkich oddanych do oceny pracach (zob. tabele poniżej), jednakże tylko kilka z zaproponowanych rozwiązań można uznać za udane.

Tabela 1. Warianty przekładu zdania z frazeologizmem *обломать зубы на чем*

1.	Sam Światożer prawie wyszczерbił sobie o mnie zęby...
2.	Nawet sam Mirojed prawie sobie na mnie zęby połamał.
3.	Na mnie nawet sam Mirojed mało co zębów nie połamał...
4.	Na mnie sam Nygus o mało co by sobie zębów nie połamał.
5.	O mnie nawet Mirojed prawie zęby złamał...
6.	Nawet sam Darmozjad próbował, a jedyne co mu z tego przyszło, to połamane zęby...
7.	Mało brakowało, żeby sam Wielki Pożeracz złamał sobie o mnie zęby.
8.	Na mnie nawet sam Mirojedomal zęba nie ułamał...
9.	Na mnie nawet sam Mirojad prawie zęby połamał...
10.	Sam Mirojad prawie sobie zębów o mnie nie połamał...
11.	Sam Światożerca prawie połamał sobie zęby próbując mnie zjeść...
12.	Nawet Światopożeracz prawie sobie połamał na mnie zęby...
13.	Nawet Odrzyskóra prawie sobie na mnie połamał zęby...
14.	Sam Mirojad prawie sobie zębów o mnie nie połamał...

15.	Nawet sam Zjadacz omal nie złamał sobie na mnie zębów.
16.	Nawet sam Darmozjad o mnie mało co zębów nie połamał...
17.	Przeze mnie to nawet sam Kułak ledwo co sobie zęba nie połamał.
18.	Przeze mnie nawet Darmozjad o mały włos nie stracił wszystkich swoich zębów...
19.	Nawet sam Mirojed o mało nie połamał sobie na mnie zębów.

Udostównienie frazeologizmu w tym przypadku odnosi się nie tylko do czerstwości Kołoboka, lecz również do postaci o imieniu *Муроед*, które sugeruje, że ten ktoś je (pożera, pochłania) całe światy, ale nie dał rady zjeść Kołoboka. W tym imieniu kryje się ślad aktualizowanego frazeologizmu, który również powinien zostać zaktualizowany w przekładzie, aby odbiorca mógł odtworzyć całą siatkę sensów. A zatem za optymalne należy uznać rozwiązania, w których w przekładzie została odtworzona wewnętrzna forma imienia *Муроед* – do takich zaliczyć należy przekłady 1 (*Światożer*), 7 (*Wielki Pożeracz*), 11 (*Światożerca*), 12 (*Światopożeracz*), w pewnym sensie również 15 (*Zjadacz*). Pozostałe rozwiązania należy uznać za nieudane.

2. W drugim interesującym nas fragmencie Kołobok żali się na bohaterów, z którymi wcześniej miał do czynienia:

Случалось мне с различными героями подвизаться. Все они, в общем-то, на одну мерку скроены: твари неблагодарные. Шагу без меня ступить не могли, поминутно советовались. Царевну там добыть, меч ли кладенец, золотое ли руно... А как дело сделано – катись на все четыре стороны! Ни слова доброго, ни воздаяния...

Jak można zauważyć, fragment ten zawiera kilka frazeologizmów, nas natomiast będzie interesować tylko ostatni – *на все четыре стороны* – ‘dokądkolwiek’. Frazeologizm ów może mieć różne napełnienie czasownikowe, w *Słowniku Frazeologicznym Języka Rosyjskiego* [Молотков, 1968] proponowane są następujące warianty: *идти, убираться, прогонять, отпускать*. W tekście Uspeńskiego wybór czasownika *катиться* nie jest przypadkowy – nawiązuje bowiem do kulistego kształtu Kołoboka, który inaczej nie umie się poruszać, por. cytaty z bajki:

Колобок лежал — лежал, да вдруг и покатился — с окна на лавку, с лавки на пол, по полу да к дверям, перепрыгнул через порог в сени, из сеней на крыльцо, с крыльца — на двор, со двора за ворота, дальше и дальше (<https://nukadeti.ru/skazki/kolobok>).

Za udane zatem należałoby uznać te wybory translatorskie, w których zostałby oddany ten specyficzny sposób poruszania się Kołoboka, wpisany w polski frazeologizm o podobnym znaczeniu, na przykład *przepędzić (wypędzić, rozpędzić) na cztery wiatry* w znaczeniu ‘wygnać kogoś brutalnie’ [Kłosińska, 2005].

Tabela 2. Warianty przekładu zdania z frazeologizmem *катиться на все четыре стороны*

1.	A jak sprawa załatwiona — turlaj się na cztery strony świata! Ani dobrego słowa, ani nagrody...
2.	A gdy już jest po sprawie... Rozpływali się jak kamfora, bez dobrego słowa, bez wynagrodzenia. Szukaj wiatru w polu!
3.	A jak sprawa załatwiona – zjeżdżaj gdzie chcesz! Ani słowa dobrego, ani odpłaty...
4.	A jak już po robocie – tocz się do diabła! Ani słowa dobrego, ani zapłaty...
5.	Jak to jest zrobione, to możesz iść na cztery strony świata. Ani słowa uprzejmości, ani nagrody...
6.	A jak przyszło co do czego, i robota była skończona, to odprawiali mnie z kwitkiem tam, gdzie diabeł mówi dobranoc. Taka była ich wdzięczność! Zwykłego „dziękuję” od nich nie usłyszałem, że o honorarium już nie wspomnę...
7.	A jak sprawa zostaje załatwiona – mam sobie iść do wszystkich diabłów. Ani słowa dobrego, ani odwetu...
8.	A jak po sprawie było – tocz się dalej w cztery strony świata! Żadnego dobrego słowa, żadnego wynagrodzenia...
9.	A jak już zrobili co trzeba, turlali na cztery wiatry! Ani jednego dobrego słowa, ani zapłaty...
10.	A jak już załatwiłem, co chcieli, to mnie toczyli we wszystkie strony świata!
11.	A jak robota zrobiona — pakują manatki i uciekają, gdzie pieprz rośnie! Ni dobrego słowa, ni zapłaty...
12.	A jak już się udało – pierzchali czym prędzej! Ani dziękuję, ani do wiedzenia...
13.	A jak już dzieło skończone - rozlatywali się na wszystkie światy strony! Ani słowa dobrego ani wynagrodzenia...
14.	A jak misja została wykonana – kulaj się dokąd chcesz! Ani dobrego słowa, ani nagrody...
15.	A jak robota wykonana – turlaj się na wszystkie cztery strony! Ani dobrego słowa, ani odpłaty...
16.	No i, rzecz jasna, turlaj się na cztery strony świata! Ani jednego dobrego słowa, ani zapłaty...
17.	Tak to właśnie jest – ciągle się jedynie tylko dwoisz i troisz! I ani słowa dobrego, ani nagrody żadnej...
18.	A jak sprawa była załatwiona – pozostawało mi tylko toczyć się na wszystkie strony świata! Żadnego dobrego słowa, ni nagrody...
19.	A jak się spełniło, to ani słowem nie dziękowali, ani nie nagrodzili... I znów toczyłem się po świecie.

Zgodnie z powyższym, do udanych zaliczymy warianty 1, 4, 8, 14, 15, 16, wykorzystujące polskie czasowniki *turlać się*, *toczyć się*. Kwestia przeniesienia do polskiego tekstu rosyjskiej obrazowości w postaci elementu na wszystkie (cztery) strony (świata) nie będzie tutaj rozpatrywana. W reszcie przykładów mamy do czynienia albo z neutralizacją interesującej nas tu semantyki (*zjeżdżaj/ idź gdzie chcesz/ do wszystkich diabłów*, przykłady

3, 5, 7), albo z błędnym tłumaczeniem. Na uwagę zasługują powtarzające się błędy, związane z niepoprawną interpretacją oryginalnego fragmentu, który został odczytany jako:

1) ‘ucieczka bez podziękowania’, i to nie Kołoboka, tylko bohaterów, którzy *rozpływali się jak kamfora, pakowali manatki i uciekali, pierzchali czym prędzej, rozlatywali się na wszystkie światy strony* (2, 11, 12, 13);

2) czynność wykonana na Kołoboku, którego *turlano na cztery wiatry albo toczono we wszystkie strony świata* (9, 10);

3) dalszy los Kołoboka, któremu *pozostawało tylko toczyć się na wszystkie strony świata/ po świecie* (18, 19).

Zarówno ilość błędów (występują w prawie połowie omawianych przykładów), jak i ich podobieństwo wskazują na dosyć wysoki stopień złożoności omawianego przypadku, przy tym można podejrzewać, że nie jest ona bezpośrednio związana z organizującym zdanie frazeologizmem, albo – inaczej – nie jest związana z obrazowością frazeologizmu, wszak we wszystkich przypadkach wskazanych w punktach 1 i 2 frazeologizm został na ten lub inny sposób przekazany w przekładzie. W związku z tym można podejrzewać, że źródłem kłopotów jest konstrukcja składniowa zdania, w ramach którego występuje interesujący nas frazeologizm. W swoim tekście Uspieński parafrazuje przysłowie *сделал дело – гуляй смело*, czyniąc podstawą transformacji jego nieswobodną (półutartą) konstrukcją składniową – tak zwany frazeoschemat [zob. omówienie terminu w: Норман, 2013, s. 79–101]: czasownik w 2 os. l.p w czasie przeszłym + czasownik 2 os. l.p. w trybie rozkazującym. Na tym wzorze składniowym bazuje spora ilość przysłów rosyjskich (por. *не умеешь – не берись, сказал А – говори и Б* i in.) o ogólnym znaczeniu możliwości/powinności wykonania czynności B po spełnieniu warunku A: ‘jeśli zrobisz A, możesz/powinieneś zrobić B’. Na to znaczenie nakłada się znaczenie ogólności (обобщенно-личности), które w analizowanym fragmencie ulega konkretyzacji zarówno pod względem osoby, jak i czasu: Kołobok mówi o sobie i o tym, jak go traktowali bohaterowie w przeszłości. W związku z tym ten fragment należy odczytywać jako zdanie z ukrytą w nim częścią modusową (rozkazem), którą można by było wyeksplikować w sposób następujący: *a kiedy już wykonałem robotę, kazali mi turlać się na cztery wiatry/ rozkazali: turlaj się na cztery wiatry*. Wykorzystany w tekście oryginalnym frazeoschemat jest o wiele rzadszy w języku polskim [zob. np. Czapiga, 2013, s. 108–109], stąd też problemy z odtworzeniem jego semantyki i adekwatnym przekładem. W tym przypadku należałoby całkowicie zmienić konstrukcję składniową, wyprowadzając na powierzchnię składnik modusowy, konkretyzując semantykę uogólnionej osoby i lokalizując wydarzenie w czasie przeszłym. Takie rozwiązanie (bez lokalizacji czasowej) znajdujemy w przekładzie 7: *A jak sprawa zostaje załatwiona – mam sobie iść do wszystkich diabłów*.

3. Jak pokazała analiza, nie jest to jedyny przypadek, kiedy pomyślny przekład frazeologizmu zależy od poprawnej interpretacji leżącego u jego podstaw frazeoschematu. W trzecim fragmencie, który chciałabym omówić, Kołobok nagle rozpoznaje w Żyharze superbohatera, o którym tyle słyszał:

- *Так ты, выходит, тот самый Жихарь, который...*
- *Тот самый, – сказал богатырь.*
- *Который, – подтвердил водяник. – Которее не бывает.*

U podstaw transformacji *которее не бывает* leży frazem *лучше/ хуже не бывает* w znaczeniu ‘najlepszy’ lub ‘najgorszy’. Inwariant semantyczny frazemu posiada semantykę ‘najwyższy stopień przejawiania się jakiejś cechy’ (zarówno pozytywnej, jak i negatywnej), w związku z czym kolejne oparte na tym schemacie frazemy należy odczytywać w sposób następujący: *белее не бывает* – ‘najbielszy’, *уродливее не бывает* – ‘najbrzydszy’ itd. A jak należałoby zinterpretować transformację *которее не бывает*? W oderwaniu od kontekstu transformacja ta jest bezsensowna – zaimek względny *который*, po pierwsze, nie jest stopniowalny, a po drugie – nie posiada własnego znaczenia – nie ma cechy, którą można by było nazwać kłórością (каторостью). W kontekście danego fragmentu ów frazem odsyła nas do przerwanego zdania Kołoboka (śladu), zakończony wyrazem *который*: *Так ты, выходит, тот самый Жихарь, который...* Wyraz ten – podobnie do innych wyrażen anaforycznych – wypełnia się tymi sensami subiektywnymi, które Kołobok jest w stanie powiązać z Żyharem jako słynnym bohaterem, na przykład: *ястеś tym Жyharem, który zabił groźnego potwora, który uratował księżniczkę, który zbawił świat, który jest nieśmiertelny* itd. Te wszystkie sensory składają się na cechę „żyharowości” – pewnego rodzaju zindywidualizowanej w osobie Żyhara bohaterskości, kryjącej się zarówno za zaimkiem *который*, jak i za transformacją frazeologiczną *которее не бывает*. Warto również wspomnieć o funkcji tej repliki wodnika, którą jest dodatkowe potwierdzenie słów samego Żyhara – zapewnienie Kołoboka, że ma do czynienia z tą samą osobą, o której pomyślał (potwierdzenie poprawnej identyfikacji). W języku polskim istnieje podobny schemat: *lepszego nie ma/ lepszego pan/ pani nie znajdzie*, ale, po pierwsze, wydaje się, że jego inwariant semantyczny opiera się o znaczenie ‘najwyższy stopień przejawiania się pozytywnej cechy’, a po drugie – bardzo mocno wiąże się z perswazyjnymi aktami mowy – zachwalaniem, przekonywaniem itd. Frazem *lepszego nie ma* nabiera dodatkowych sensów w przypadku transformacji osobowych: *Lpszego nie mam/ nie mamy*, por. ros. *Лучше этого (товара, предмета) у меня нет*. W związku z czym może być uważany za odpowiednik rosyjskiego frazemu w bardzo ograniczonym zakresie.

Tabela 3. Przekład fragmentu z transformacją frazeologiczną *которее не бывает*

1.	– Wychodzi na to, że ty to ten sam Domowik, który... – Ten sam – powiedział bohater. – Nie ma takiego drugiego – potwierdził wodnik.
2.	– Tak ty chyba jesteś tym Żyharem który... – Tak to ja – powiedział bohater. – Tak to on – potwierdził wodnik. – Prawdziwy najprawdziwszy.
3.	– Więc ty, tak wychodzi, ten Żychar, który... – Ten sam – powiedział bohater. – Który – potwierdził wodnik. – Bardziej którego nie bywa.

4.	<ul style="list-style-type: none"> – Wychodzi na to, że jesteś ten sam Czarcich, który... – Ten sam – powiedział woj. – Który – potwierdził wodnik. Którzych nie ma.
5.	<ul style="list-style-type: none"> – Wychodzi na to, że ty jesteś ten sam Żychar, który... – Ten sam – powiedział Bogatyr. – Który – potwierdził wodny. – Który nie istnieje.
6.	<ul style="list-style-type: none"> – Poczekaj, to ty jesteś ten sam Żychar, co... – Dokładnie - powiedział bohater. – Sam samiusieńki – potwierdził Wodnik – najsamiejszy na całym świecie.
7.	<ul style="list-style-type: none"> – Czekaj – a czy nie ty czasem jesteś ten znany Poroniec, co... – Dosłownie ten sam – odpowiedział mocarz. – Dokładnie tamten – potwierdził Wodnik. – Dokładniej być już nie może.
8.	<ul style="list-style-type: none"> – Wychodzi na to, że jesteś tym Żychar, który... – Dokładnie tym – odpowiedział osiłek. – Takich więcej nie bywa – potwierdził Wodnik.
9.	<ul style="list-style-type: none"> – Tak, wychodzi na to, że to ty, ten który... – Ten sam – rzekł rycerz. – Z tych – potwierdził wodnik – co się nie zdarzają.
10.	<ul style="list-style-type: none"> – A tu proszę, ten sam Żychar, którego... – Ten sam – powiedział bogatyr. – Którego – powtórzył wodnik. – Który jest tylko jeden.
11.	<ul style="list-style-type: none"> – Więc to ty jesteś tym Domowikiem, który... – We własnej osobie – powiedział bogatyr. – Tym, którego rzadko uświadczysz, – dodał wodnik.
12.	<ul style="list-style-type: none"> – I nagle taki Żychar, którego... – To ja, nikt inny – powiedział mężczyzna. – Którego – upomniał wodnik. – Którego nikt się nie spodziewał.
13.	<ul style="list-style-type: none"> – A to ty, okazuje się, ten sam Żychar, który... – Ten sam – powiedział bogatyr. – Tak - potwierdził tryton. – A tak się nie zdarza.
14.	<ul style="list-style-type: none"> – Czyli okazuje się, że jesteś tym samym Domowikiem, tym... – Tym samym – powiedział bogatyr. – Tym, – potwierdził wodnik – których nie bywa.
15.	<ul style="list-style-type: none"> – Ale ty, wychodzi na to, to ten Żyhar, co... – W rzeczy samej – powiedział bohater. – Co – potwierdził wodnik. – Co się nie zdarza
16.	<ul style="list-style-type: none"> – A więc okazuje się, że jesteś tym samym Niebojanem, który... – Tym samym – potwierdził śmiałek. – Który - zaświadczył wodnik. – Którzasty jest niesłychany.
17.	<ul style="list-style-type: none"> – Ach, jednak ty na to wpadłeś, sam w sobie Żyhar, ten jakich... – Sam w sobie – powiedział witeź. – Dokładnie ten – przytaknął wodnik – jakich mało.
18.	<ul style="list-style-type: none"> – Więc okazuje się, że jesteś samym Domowikiem, tym który... – Właśnie tym – przytaknął bohater. – Który – powiedział utopiec. – Co się na ogół nie zdarza.
19.	<ul style="list-style-type: none"> – Więc jesteś tym samym Domowojem, który... – Tak – powiedział bogatyr. – Tak, „który” – potwierdził wodnik. – Takie rzeczy się nie zdarzają.

Wszystkie zaproponowane rozwiązania można podzielić na 4 grupy według stopnia bliskości do semantyki oryginału:

1) przekłady, w których semantyka została odczytana poprawnie (najwyższy stopień „którości” bohatera), lecz z tych lub innych powodów tych rozwiązań translatorskich nie można uznać za dobre. Chodzi o warianty 3 (*bardziej którego nie bywa*) i 4 (*którszych nie ma*), z których każdy kalkuje frazeoschemat oryginału bez uwzględnienia niuansów semantycznych konstrukcji polskiej. Wszystkie przekłady, w których został użyty czasownik *bywać*, należy dodatkowo uznać za niepoprawne ze względów językowo-stylistycznych;

2) przekłady, w których semantyka została odczytana poprawnie częściowo (najwyższy stopień jakiejś cechy), lecz tłumacze nie potrafili trafnie tej cechy określić – mowa tu o wariantach 1, 2, 6, 8, 10, 11, 17. W trzech przypadkach została podkreślona wyjątkowość bohatera (1: *nie ma takiego drugiego*; 8: *takich więcej nie bywa*; 10: *który jest tylko jeden*), w kolejnych – że należy on do rzadko spotykanych osób (11: *tym, którego rzadko uświadczysz*), że należy do nielicznej grupy osób (17: *dokładnie ten, jakich mało*), że jest prawdziwym bohaterem (2: *prawdziwy najprawdziwszy*), że jest samotnym bohaterem (*sam samiusieńki, najsamiejszy na całym świecie*). W tym ostatnim przypadku wyprowadzenie przez tłumacza semantyki samotności wydaje się niezamierzone, prawdopodobnie chodziło tu o najwyższy stopień bycia „tym samym bohaterem”;

3) przekłady, w których semantyka została zinterpretowana błędnie poprzez dosłowne odczytanie oryginalnej konstrukcji (*не бывает – nie ma, nie istnieje*), co zaowocowało „dziwnymi” zdaniem, z których wynika, że Żyhar (wbrew temu, co dzieje się w powieści) nie istnieje. Są to warianty 5 (*który nie istnieje*), 9 (*z tych, co się nie zdarzają*), 14 (*tym, których nie bywa*), 15 (*co się nie zdarza*), 18 (*co się na ogół nie zdarza*);

4) przekłady, w których tłumacze, nie wiedząc zapewne, co począć z daną konstrukcją, zaproponowali „twórcze” rozwiązania, w żaden sposób nie związane z semantyką oryginału: 12 (*którego nikt się nie spodziewał*), 13 (*a tak się nie zdarza*), 16 (*którzasty jest niesłychany*), 19 (*takie rzeczy się nie zdarzają*).

Na tym tle rozsądnie wygląda wariant 7 (*dokładnie ten sam, dokładniej być już nie może*), w którym tłumacz rezygnuje z „walki” z konstrukcją oryginału, w tym z przekazywanych przez nią sensów, na rzecz skupienia się na funkcji wypowiedzi wodnika – potwierdzenia domysłów Kołoboka.

Wyniki i wnioski. Jak wykazała analiza, autorska gra z frazeologizmami, m.in. udostępnianie frazeologizmu, może mieć swoje źródła w innych elementach tekstu lub rozszerzać się na inne elementy tekstu – tak zwane ślady frazeologiczne, które są istotnymi elementami tej gry. Zadaniem tłumacza w tym przypadku jest nie tylko dobór odpowiednika, lecz identyfikacja wszystkich śladów frazeologicznych i wpisanie ich w ogólną siatkę aktualizowanych przez frazeologizm sensów. Gry z frazeologizmami pełnią przede wszystkim funkcję ludyczną, ale jednocześnie wzbogacają semantyczną warstwę tekstu i częstokroć pełnią funkcję senso- i tekstotwórczą. Nieodtworzenie w przekładzie któregoś z elementów tej siatki może skutkować naruszeniem globalnej spójności tekstu i zakłóceniem jego odbioru. Ponadto problemy translatorskie w przypadku tych jednostek przekładowych związane są nie tylko z obrazowością frazeologizmów, lecz również z tak zwaną etnoskładnią [Wierzbicka, 1999] – specyfiką kulturową określonych konstrukcji

składniowych, na których oparte są frazeologizmy i frazemy. Może ona dotyczyć istnienia określonych frazeoschematów w jednej kulturze i ich braku w innej, częstotliwości występowania frazeoschematów, ich produktywności, sensów pragmatycznych itp. Translatorskie rozwiązania nieprofesjonalnych tłumaczy, zwłaszcza w serii przekładowej, są pod tym względem szczególnie przydatne, gdyż wskazują na miejsca braku kongruencji w systemach frazeoskładni i unaoczniają potrzebę dalszych badań kontrastywnych w tym zakresie.

Bibliografia

- Adamowicz-Pośpiech, A. (2013). *Seria w przekładzie. Polskie warianty prozy Josepha Conrada*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Bąba, S. (1989). *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Bąba, S. (2009). *Frazeologia polska: studia i szkice*. Poznań: Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”.
- Chlebda, W. (1991). *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*. Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Chlebda, W. (2020). Reprodukowalność, reprodukcja, reprodukt (s. 27–50). W W. Chlebda, J. Tarsa (red.). *Frazeologia a reprodukowalność w teorii i praktyce komunikacyjnej: problemy – metody analizy – opis*, t. 6. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Chlebda, W. (Ed.). (2014). *Frazeologia a przekład*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Czapiga, A. (2013). *Gramatyka konfrontatywna polsko-rosyjska. Morfologia. Składnia zdania pojedynczego*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Hejwowski, K. (2004). *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kananowicz, T. (2018). Игры Виктора Пелевина: проблемы перевода. W A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska (red.). *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, t. VII: *Frazeologia z perspektywy językoznawcy i tłumacza* (s. 209–219). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kłosińska, A. (Ed.). (2005). *Słownik frazeologiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lewicki, R. (2000). *Obcość w odbiorze przekładu*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Mosiątek-Kłosińska, K. (2002). Innowacje frazeologiczne jako źródło powstawania nowych jednostek leksykalnych. W A.M. Lewicki (red.). *Problemy frazeologii europejskiej*, t. 5. (s. 21–34). Lublin: „Norbertinum”.
- Pstyga A., Kananowicz T., & Buchowska M. (Ed.). (2018). *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, t. VII: *Frazeologia z perspektywy językoznawcy i tłumacza*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Skibski, K. (2018). Ślad frazeologiczny w poezji współczesnej. W A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska (red.). *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, t. VII: *Frazeologia z perspektywy językoznawcy i tłumacza* (s. 88–96). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Stawnicka, J. (1998). O niektórych mechanizmach językowych przekładu zmodyfikowanych związków frazeologicznych (na materiale języka polskiego i rosyjskiego). W K. Luciński (red.). *Problemy nauczania języka rosyjskiego, literatury i kultury u progu XXI wieku* (s. 133–142). Kielce.
- Stawnicka, J. (2002). Gry słów i ich przekład (na materiale „Myśli nieuczesanych” S.J. Leca tłumaczonych na język rosyjski). W B. Tichoniuk (red.). *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich II* (s. 225–235). Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego.

References

- Adamowicz-Pośpiech, A. (2013). *The series in translation. Polish variants of Joseph Conrad's prose*. Katowice: Publishing House of the University of Silesia. (In Polish)
- Baba, S. (1989). *Phraseological innovations of contemporary Polish*. Poznań: AMU Scientific Publishers. (In Polish)
- Baba, S. (2009). *Polish phraseology: studies and sketches*. Poznań: "Poznań Polish Studies" Publishing House. (In Polish)
- Chlebda, W. (1991). *Elements of phrasing. Introduction to the sender's phraseology*. Opole: Pedagogical University. (In Polish)
- Chlebda, W. (2020). Reproducibility, reproduction, reproductions. Eds. by W. Chlebda, J. Tarsa. *Phraseology and reproducibility in communication theory and practice: problems - methods of analysis - description*, vol. 6. (pp. 27–50). Białystok: University of Białystok Publishing House. (In Polish)
- Chlebda, W. (Ed.). (2014). *Phraseology and translation*. Opole: Publishing House of the University of Opole. (In Polish)
- Czapiga, A. (2013). *Polish-Russian confrontative grammar. Morphology. Single sentence syntax*. Rzeszów: Publishing House of the University of Rzeszów. (In Polish)
- Gryaznova, A. T. (2004). National traditions of the word play in the fantasy novel by M.G. Uspensky "Where we are absent". *Linguistic and esthetic aspects of text and speech analysis* (pp. 31–34). Solikamsk: Solikamsk State Pedagogical University. (In Russian)
- Hejwowski, K. (2004). *Cognitive-communicative translation theory*. Warsaw: Polish Scientific Publishers PWN. (In Polish)
- Iwabuchi, K. (2002). *Recentering Globalization: Popular Culture and Japanese Transnationalism* Durham and London.
- Kananowicz, T. (2018). Victor Pelevin's games: translation problems. Eds. by A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska. *A word from the perspective of a linguist and translator*, vol. VII: *Phraseology from the perspective of a linguist and translator* (pp. 209–219). Gdańsk: Publishing House of the University of Gdańsk. (In Russian)
- Klosinska, A. (Ed.). (2005). *Phrasebook*. Warsaw: Polish Scientific Publishers PWN. (In Polish)
- Korol'kova, Ya. V. (2011). Games with precedent texts as a source of humour in the fantasy novels by M. Uspensky. *Annals of Tomsk Pedagogical University*, 7(109), 180–182. (In Russian)
- Korol'kova, Ya. V. (2013). Types of the precedent phenomena in the trilogy by M. Uspensky about Zhyhar's adventures. *Philological Sciences. Theory and Practice*, 7(25), part 1, 99–101. (In Russian)
- Lewicki, R. (2000). *Strangeness in the reception of the translation*. Lublin: Maria Curie-Skłodowska University Press. (In Polish)
- Magayeva Ye. N. (2011). Intertextuality in M. Uspensky's writing. *Actual Issues of Philological Sciences* (pp. 91–94). Chita: Molodoy uchenyy. (In Russian)
- Melerovich, A., & Mokiyenko, V. (1997). *Phraseology in Russian Language. Dictionary*. Moscow: Russkiye slovari. (In Russian)

- Stawnicka, J. (2004). Defrazeologizacja w przekładzie (polskie teksty aforyczne w przekładzie na język rosyjski), *Przegląd Rusycystyczny*, 1, 100–109.
- Studzińska, J. (2018). Kategoria śladu frazeologicznego w analizie przekładów hiszpańskiej poezji współczesnej. W A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska (red.). *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, t. VII: *Frazeologia z perspektywy językoznawcy i tłumacza* (s. 247–255). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Studzińska, J., & Skibski, K. (2016). Frazeologizmy Wisławy Szymborskiej w przekładzie. Propozycja kategorii śladu frazeologicznego, *Przestrzenie Teorii*, 25, 149–175.
- Szpila, G. (2018). Frazeologia Doroty Masłowskiej w rosyjskim przekładzie Wojny polsko-ruskiej pod flagą białoczerwoną (s. 193–208). W A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska (red.). *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, t. VII: *Frazeologia z perspektywy językoznawcy i tłumacza*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Wierzbička, A. (1999). Etnoskładnia i filozofia gramatyki. W (też) *Język – umysł – kultura* (s. 341–401). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Грязнова, А. Т. (2004). Национальные традиции языковой игры в фэнтэзийном романе М. Г. Успенского «Там, где нас нет». *Лингвистические и эстетические аспекты анализа текста и речи* (с. 31–34). Соликамск: Соликамский государственный педагогический университет.
- Королькова, Я. В. (2011). Игра с прецедентными текстами как источник комического в романах-фэнтэзи М. Успенского. *Вестник Томского пед. ун-та*, 7(109), 180–182.
- Королькова, Я. В. (2013). Типы прецедентных феноменов в трилогии М. Успенского о приключениях Жихаря. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 7(25), ч. 1, 99–101.
- Магаева, Е. Н. (2011). Интертекстуальность в творчестве М. Успенского. *Актуальные вопросы филологических наук* (с. 91–94). Чита: Молодой ученый.
- Мелерович, А., & Мокиенко, В. (1997). *Фраzeологизмы в русской речи. Словарь*. Москва: Русские словари.
- Молотков, А. И. (Ред.). (1968). *Фраzeологический словарь русского языка*. Москва: Советская энциклопедия.
- Неелов, Е. М. (2002). *Фольклорный интертекст русской фантастики: учеб. пособие по спецкурсу*. Петрозаводск. Электронное ресурс <http://chaiklib.permculture.ru/SharedFiles/Download.aspx?pageid=1709&mid=11208&fileid=4945>
- Норман, Б. Ю. (2013). *Когнитивный синтаксис русского языка: учеб. пособие*. Москва: Флинта.
- Телия, В. Н. (Ред.). (2006). *Большой фраzeологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий*. Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА.
- Успенский, М. (2013). *Кого за смертью посылать*. Москва: Эксмо.
- Molotkov, A.I. (Ed.). (1968). *Phraseological Dictionary of Russian Language*. Moscow: Soviet Encyclopedia. (In Russian)
- Mosiolek-Kłosinska, K. (2002). Phraseological innovations as a source of the formation of new lexical units. Ed. by A. M. Lewicki. *Problems of European phraseology*, vol. 5. (pp. 21–34). Lublin: "Norbertinum". (In Polish)
- Neyelov, Ye.M. (2002). *Folk Intertext of Russian Fantasy: Textbook on Special Course of Study*. Petrozavodsk. (In Russian) Retrieved from: <http://chaiklib.permculture.ru/SharedFiles/Download.aspx?pageid=1709&mid=11208&fileid=4945>
- Norman, B. Yu. (2013). *Cognitive Syntax of Russian Language: Study Aid*. Moscow: Flinta. (In Russian)
- Pstyga A., Kananowicz T., & Buchowska M. (Eds.), (2018). *A word from the perspective of a linguist and translator*, vol. VII: *Phraseology from the perspective of a linguist and translator*. Gdańsk: Publishing House of the University of Gdansk. (In Polish)
- Skibski, K. (2018). Phraseological trace in contemporary poetry. Eds. by A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska. *A word from the perspective of a linguist and translator*, vol. VII: *Phraseology from the perspective of a linguist and translator* (pp. 88–96). Gdańsk: Publishing House of the University of Gdańsk. (In Polish)
- Stawnicka, J. (1998). On some linguistic mechanisms of the translation of modified phraseological relationships (on the material of Polish and Russian). Ed. by K. Luciński. *Problems of teaching the Russian language, literature and culture at the threshold of the 21st century* (pp. 133–142). Kielce. (In Polish)
- Stawnicka, J. (2002). Word games and their translation (on the material of S.J. Lec's "Unkempt Thoughts" translated into Russian). Ed. by B. Tichoniuk. *Innovations in East Slavic languages II* (pp. 225–235). Zielona Góra: Publishing House of the University of Zielona Góra. (In Polish)
- Stawnicka, J. (2004). Defrazeologization in translation (Polish aphoric texts translated into Russian), *Przegląd Rusycyst*, 1, 100–109. (In Polish)
- Studzińska, J. (2018). The category of a phraseological trace in the analysis of translations of contemporary Spanish poetry. Eds. by A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska. *A word from the perspective of a linguist and translator*, vol. VII: *Phraseology from the perspective of a linguist and translator* (pp. 247–255). Gdańsk: Publishing House of the University of Gdańsk. (In Polish)
- Studzińska, J., & Skibski, K. (2016). Wisława Szymborska's phraseologisms in translation. Proposition of the phraseological trace category, *Theory Spaces*, 25, 149–175. (In Polish)
- Szpila, G. (2018). Dorota Masłowska's phraseology in the Russian translation of the Polish-Russian War under the white and red flag (pp. 193–208). Eds. by A. Pstyga, T. Kananowicz, M. Buchowska. *A word from the perspective of a linguist and translator*, vol. VII: *Phraseology from the perspective of a linguist and translator*. Gdańsk: Publishing House of the University of Gdańsk. (In Polish)
- Teliya, V.N. (Ed.). (2006). *The Big Phraseological Dictionary of Russian Language. Meaning. Usage. Culturological Explanatory Note*. Moscow: AST-PRESS KNIGA. (In Russian)

Iwabuchi, K. (2002). *Recentring Globalization: Popular Culture and Japanese Transnationalism* Durham and London.

Uspensky, M. (2013). *Who Should Be Sent for Death*. Moscow: Eksmo. (In Russian)

Wierzbicka, A. (1999). The ethno-syntax and philosophy of grammar. In (the same) *Language - mind - culture* (pp. 341–401). Warsaw: Polish Scientific Publishers PWN. (In Polish)

Кананович Т. **Проблемы перевода фразеологических трансформаций М. Успенского на польский язык.** В статье рассматриваются проблемы перевода на польский язык избранных фразеологических трансформаций из романа М. Успенского «Кого за смертью посылать». Переводческому анализу была подвергнута переводческая серия – непрофессиональные переводы фрагмента романа, выполненные девятнадцатью участниками XII Конкурса переводчиков, организованного Институтом русистики и востоковедения Гданьского университета в 2020-2021 г. В основу анализа положена концепция фразеологического следа, в соответствии с которой под фразеологическим следом понимается как подвергнутый трансформации фразеологизм, так и другие элементы текста, на которые распространяется действие данного фразеологизма, т.е. любая его актуализация в тексте. Переводчик в этом случае должен не только выбрать соответствие, но и идентифицировать все фразеологические следы, а также вписать их в общую сетку актуализируемых фразеологизмом смыслов. Фразеологические каламбуры выполняют прежде всего развлекательную функцию, но также обогащают семантический уровень текста, а иногда играют роль существенных смысло- и текстогенерирующих элементов. Пропуск одного из фразеологических следов может привести к нарушению глобальной целостности текста и к проблемам в его восприятии. Кроме того, проблемы перевода данных единиц могут быть связаны не только с образностью фразеологизмов, но и с культурной спецификой определенных синтаксических конструкций, на которых построены фразеологизмы. Переводческие решения непрофессиональных переводчиков представляют с этой точки зрения особую ценность, поскольку могут сигнализировать моменты несовпадения в системах фразеологического синтаксиса языков оригинала и перевода и указывать на необходимость в дальнейших сопоставительных исследованиях в данной области.

Ключевые слова: фразеологизмы, фразеологические преобразования, фразеологический след, переводческая серия, фразеология.

Татьяна Кананович – доктор гуманитарных наук, доцент; Гданьский университет, Гданьск, Польша.

Для цитирования статьи:

Kananowicz, T. (2021). Problemy przekładu transformacji frazeologicznych M. Uspieńskiego na język polski. *VERBA. Северо-Западный лингвистический журнал*, 2(2), 65–78.
DOI: 10.34680/VERBA-2021-2(2)-65-78

For citation:

Kananowicz, T. (2021). Problems of Translation of M. Uspensky's Phraseological Transformations into Polish. *VERBA. North-West linguistic journal*, 2(2), 65–78. (In Polish) DOI: 10.34680/VERBA-2021-2(2)-65-78